

С. А. Бігунова, М. І. Зубілевич,

Рівненський державний гуманітарний університет, м. Рівне

АФІКСАЛЬНА НОМІНАЦІЯ ВІДАНТРОПОНІМНИХ ДЕРИВАТИВ

Стаття присвячена вивченню антропонімів як складової частини мовної картини світу, а також дослідженню відантропонімних дериватів, які використовуються в сучасній англійській мові. Була зроблена спроба розкрити словотворчі особливості англійських відантропонімних дериватів та виділити їх основні типи.

Ключові слова: антропоніми, деривати, відантропонімні деривати, словотворча номінація, афіксальна номінація.

АФФИКСАЛЬНАЯ НОМИНАЦИЯ АНТРОПОНИМНЫХ ДЕРИВАТИВОВ

Данная статья посвящена изучению антропонимов как составной части языковой картины мира, а также исследованию дериватов, которые используются в современном английском языке. Была сделана попытка раскрыть словообразовательные особенности английских дериватов и выделить их основные типы.

Ключевые слова: антропонимы, деривативы, словообразовательная номинация, аффиксальная номинация.

AFFIXATIONAL NOMINATION OF ANTRONOMIC DERIVATIONS

The article deals with the study of antroponims as a part of linguistic picture of the world. as wll as the resourch into antroponomic derivatives which used in modern English. An attempt has been made to present word formation peculiarities of English antroponomic derivatives and identify their mane types.

Key words: antroponims, derivatives, antroponomic, word-building nominations, affixal nominations

Постановка проблеми. Розглядаючи словотворчу номінацію як вид вторинної номінації, не викликає сумнівів той факт, що вона бере участь у створенні мовної картини світу, використовуючи вже наявні в мові словотворчі засоби і на основі раніше сформованих концептів. Похідні слова як результат вторинної номінації займають в лексиконі англійської мови чільне місце, складаючи не менше 60%. В свою чергу, деривати від антропонімів англійської мови утворюються всіма базовими способами номінації, але різні способи мають також і різну продуктивність; найбільш розповсюдженим з них є афіксальний словотвір – розглянемо його детальніше.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слід зазначити, що хоча і були зроблені певні спроби дослідити вторинну номінацію на основі власних імен (В. І. Болотов, С. М. Мурнаєва, С. А. Ткачук та ін.) та розглянути структуру і значення антропонімів (Д. І. Єрмолович, І. В. Гайдук, Р. А. Комарова, Л. Г. Шеремет та ін.), проблеми номінації саме відантропонімних дериватів не було приділено достатньої уваги.

Саме тому *метою* статті є висвітлити афіксальну номінацію відантропонімних дериватів. Поставлена мета передбачає вирішення наступних *завдань*: 1) виокремити та описати дериваційні зв'язки антропонімів англійської мови; 2) розкрити словотворчі особливості відантропонімних дериватів англійської мови.

Виклад основного матеріалу дослідження. В першу чергу ми звернули увагу на те, що деривати в англійській мові, утворені за допомогою афіксальної номінації на базі антропонімів, є, в своїй більшості, іменниками, прикметниками, дієсловами або прислівниками. Домінуючу частину складають іменники (52%) і прикметники (43%). Переважна більшість досліджуваних похідних утворюється суфіксальним способом (92,5%).

Аналізуючи структури словотворчої бази суфіксальних іменників-похідних від антропонімів, можна виділити різноманітні за своєю морфологічною структурою субстантивні, ад'єктивні і дієслівні похідні основи.

Найбільше число афіксальних іменників – похідних від антропонімів утворено від субстантивних антропооснов, тобто основ, які збігаються за формою з антропонімом. Найбільш продуктивними є наступні суфікси.

Суфікс *-ism*. Слід зазначити, що субстантивні деривати від антропонімів, які утворюються за допомогою суфікса *-ism* мають різну семантику. На наш погляд, можна виділити наступні основні типи значень:

1) назви наукових теорій або течій, напр., *Aristotelianism* (система мислення, яка в загальному слідує принципам і вченню Аристотеля, особливо що стосується особистої та суспільної етики (а так й політики) і тлумачення властивих людині благ), *Darwinism* (дарвінізм, вчення і науково-філософська концепція, що ґрунтується на теорії еволюції Чарльза Дарвіна), *Freudism* (фрейдизм, психологічний напрям, розроблений З. Фрейдом, який включає в себе техніку психоаналізу), *Platonism* (платонізм або платонічний реалізм є філософським терміном, що окреслює теорію реалізму стосовно існування метафізичних ідей);

2) назви релігійних вчень, напр., *Buddhism* (релігійно-філософське вчення про духовне пробудження), *Wahhabism* (ваххабізм, одна з назв течії в сунітському ісламі, що оформилася у XVIII сторіччі);

3) певний вид політики, напр., *Gandhism* (соціально-політичне та релігійно-філософське вчення, розроблене Махатмою Ганді, що стало ідеологією індійського національно-визвольного руху соціально-політичне та релігійно-філософське вчення, розроблене Махатмою Ганді, що стало ідеологією індійського національно-визвольного руху), *McCarthyism* (обмеження демократичних прав, гоніння лівих сил (комуністів, антивоєнних сил і рухів, гомосексуалістів), необґрунтовані звинувачення в нелояльності, зраді, шпигунстві);

4) літературна манера в стилі якогось автора, літературна течія, літературний прийом, напр., *Bowdlerism* (акт видалення або виправлення будь-якого матеріалу в тексті, який може бути розцінений як образливий для деяких читачів), *Ibsenism* (драматична манера або стиль, яка характерна Генріху Ібсену, використовується для критики лицемірства, розвиваючи таким чином якусь певну моральну проблему);

5) стиль життя, манера поведінки, напр., *Dogberryism* (імітація бурної діяльності, підкреслювання своєї важливості, будучи при цьому абсолютним невігласом; від імені *Dogberry* з комедії В. Шекспіра «Багато галасу з нічого»; безграмотний самовпевнений чиновник, який всіляко підкреслював свою важливість), *Forysteism* (манера поведінки, властива більшості членів сім'ї Форсайт: гідність, зарозумілість (від *Foryste*, в циклі романів Д. Голсуорсі «Сага про Форсайтів»);

6) характерна особливість мовлення, стиль мовлення, напр., *Bushism* («вислів Буша», характеризується відсутністю ерудиції), *Vulgonism* (піднесений стиль мовлення);

7) позначення переконань і відповідної поведінки, напр., *Vulgonism* (байронізм, з ним асоціювалися індивідуалізм, підкреслена розчарованість в суспільному житті, особливий інтерес до екзотичних країн, але також бунтарський дух, воле-

любність, готовність боротися на боці пригноблених народів), Chauvinism (ідеологія, яка пропагує національну перевагу однієї нації над іншими й обґрунтовує «право» на дискримінацію та пригнічення інших націй);

8) особливість фізичного стану та поведінки (деривати, утворені від імен людей, які самі страждали певним фізичним недоліком, були відомі своєю нетрадиційною поведінкою або ж вперше описали цей недолік чи поведінку), напр., Daltonism (дальтонізм або колірна сліпота – нездатність розрізняти один чи кілька кольорів, від Д. Дальтона, який вперше описав свій дефект зору), *Sadism* (садизм – отримання сексуальної насолоди від приниження та завдання болю іншій людині, був описаний маркізом де Сад) [1; 2; 7].

Суфікс **-an / -ean / -ian**. Тут, на наш погляд, можна виділити наступні основні типи:

1) послідовник, прихильник вченого, політичного і релігійного діяча, напр., Franciscan (монах-францисканець католицького жebraуючого ордена, заснованого святом Франциском Асизьким), *Machiavellian* (хитра, аморальна і опортуністична людина, особливо політик; прихильник ідей Макиавеллі), *Thatcherayan* («тетчеризм», політика «залізної» леді (ряд консервативних заходів); послідовник політики «залізної» леді);

2) шанувальник, знавець життя і творчості відомої людини, напр., *Dickensian*, *Joycean*, *Miltonian*;

3) людина, що сповідує якусь віру, напр., *Christian*, *Lutheran*;

4) письменник чи художник, який працює в стилі когось, напр., *Aesopian* (в стилі Езопа), *Shelleyan* (в стилі П. Шеллі);

5) характерна зовнішність, напр., *Apollonian* [1; 3; 5].

Суфікс **-ist**. Пропонуємо наступні основні типи:

1) послідовник, прихильник наукової доктрини, теорії, методу, суспільної формації, напр., *Averroist* (філософське вчення середньовічного арабського мислителя Аверроеса та його послідовників), *Barrowist* (послідовник Генрі Барроу, одного із засновників конгрегаціоналізму в Англії), *Buddhist* (послідовник буддизму);

2) людина, що страждає від якогось дефекту, названого на ім'я того, хто страждав від нього або першим його описав, напр., *Daltonist*, *Sadist* [5; 7].

Незначна кількість іменників-похідних від антропонімів утворено за допомогою інших суфіксів, а саме: за допомогою суфіксів *-iana*, *-gate*, *-nomics*, *-ine*, *-ic*, *-iac*, *-ese*, *-logy*, *-mas*, *-ant / -ante*, *-y*, *-ide / -tide*, *-ry*, *-ea*, *-ity*, *-ing*, *-aid*, *-osis*, *-ene*, *-age*, *-hood*, *-al*. Наприклад: *Churchilliana* (черчилліана, колекція предметів, книги, документи, які мають відношення до Вінстона Черчилля), *Clintongate* (сексуально-політичний скандал за участю президента США Білла Клінтона, який зазнав імпічменту, хоча Клінтону й вдалося залишитися надалі при владі), *Dantology* (дантологія, вивчення життя та творчості Данте Аліг'єрі), *Haguenomics* (курс економічної політики британського уряду в період перебування при владі В. Д. Гейга), *Nixonomics* (курс економічної політики американського уряду в період президентства Р. М. Ніксона) [1; 3; 4; 7].

Другу групу похідних основ складають

а) похідні ад'єктивних основ (результат номінації на базі антропонімів), від яких в результаті двокрокової деривації утворено незначна кількість іменників. Дані основи відносяться до двох типів: основи на **-an / -ean / -ian**, напр. *Palladianism* (класичний стиль архітектури, який базується на роботах та спорудах Андреа Палладіо; відрізняється своєю ясністю, порядком і симетрією, в той час він також віддає данину поваги античності, використовуючи класичні форми і декоративні мотиви) та основи на **-ic**, напр. *Adamitical* (оголений, подібно Адаму);

б) похідні дієслівних основ, утвореними від антропооснов. Майже всі вони утворюються за допомогою афіксації. У структурі даних дієслівних основ виділяються суфікс **-ize** (*mesmerize – mesmerizer, mesmerization*), а також суфікс **-en** (*christen – christendom, christening*) [5; 6; 7].

Одне конвертоване дієслово, що співпадає за формою з антропоосною, утворює один іменник. Це дієслово *comstock* (прискіпливо цензурувати, святеницько критикувати мистецтво), утворене від антропонімів *Comstock* (Ентоні Комсток, американський політик, затятий прихильник вікторіанської моралі, заснував Товариство боротьби з аморальністю), від якого утворюється іменник *comstocker* [7].

Також є одна складна субстантивна основа, яка бере участь в утворенні суфіксального іменника (*Christadelphianism*).

Таким чином, можна зробити наступний висновок: основу словотворчої бази іменників-похідних від антропонімів становлять антропооснови.

Слід зазначити, що ад'єктивні основи займають незначне місце серед похідних основ, які беруть участь в утворенні афіксальних іменників. Проте, ми можемо виділити чотири типи значень даних основ:

- характерний для певної особи або нагадує певну особу (*Quixoticist*);
- відноситься до теорії, вчення, методу, пов'язаного з ім'ям ученого, стилю діяча культури (*Galvanic, Platonic*);
- характерний для стилю діяча культури (*Miltonian, Rubenesque*);
- відноситься до релігійного вчення, названого в честь його засновника (*Mahdism*).

В свою чергу, дієслівні основи, які беруть участь в утворенні суфіксальних іменників, похідних від антропонімів мають такі значення:

1) позначення дій і процесів, пов'язаних тим чи іншим чином з відповідною особистістю. Це основна група, що включає в себе дієслівні основи, які беруть участь в утворенні іменників, похідних від антропонімів – *americanize – naturalize as an American; christianize – to make Christian; mesmerize – 1. to hypnotize 2. spellbind, fascinate; galvanize – to coat, as iron, with zinc; pasteurize – to subject to pasteurization* і т.д.;

2) процеси буття і становлення, напр., *christianize – to imbue with or deeply affect by Christian principles; americanize – to make American in character* і т.д.;

3) процеси стану і відносин, напр., *faradize – to treat by Faradism; comstock – to act as a ludicrous prude esp. in matters relating to morality in art* і т.д. [3; 5; 7]

Така класифікація свідчить про різноманітність в семантиці досліджуваних основ.

Переважаю більшість афіксальних прикметників, дериватів від антропонімів, виявлених в словниках, утворено способом суфіксації. Також в творенні суфіксальних відантропонімних прикметників беруть участь субстантивні (антропооснови і похідні основи) похідні основи (напр., *Augustinian, Baconian, Darwinese; Americanistic*) і ад'єктивні похідні основи (напр., *Adamitical, Platonic*), проте вони становлять лише незначну кількість.

В свою чергу префіксальні відантропонімні прикметники утворюються від двох типів похідних основ – від субстантивних (антропооснови) похідних основ (напр., *anti-Bush, neo-Tudor*) і ад'єктивних похідних основ (напр., *all-American, neo-Aristotelian, Neo-Platonist*). Також зустрічається одна конвертована ад'єктивна основа, утворена від дієслівної форми: Participle II *unchristened*.

Таким чином, похідна основа префіксальних прикметників не відрізняється різноманітністю. Найбільша кількість префіксальних прикметників утворюється від похідних ад'єктивних основ. Від дієслівних основ не утворюється жодного досліджуваного прикметника.

Говорячи про словотворчу базу дієслівних основ, слід зазначити, що основну групу похідних основ складають субстантивні основи. Вони повністю представлені антропоосновами, напр., *McAdam* (Джон Лаудон Макадам, шотландський інженер і шляхобудівельник, розробив технологію будівництва доріг з щебеним покриттям) – *macadamize* (будувати дорогу за допомогою макадама – дорожнього покриття, яке складалося з дробленого каменю та гравію, які щільно вкладалися товстим шаром, утворюючи міцну основу дороги, одночасно поліпшуючи дренаж); *Mesmer* (Франц Месмер, німецький лікар, створив вчення про «тваринний магнетизм») – *mesmerize* (гіпнотизувати; зачаровувати) [1; 2; 6; 7].

Незначну групу становлять похідні ад'єктивні основи, наприклад, *Procrustes* (розбійник, який заманював подорожніх і прив'язував їх до свого ліжка. Коли люди були коротші за ліжко, Прокруст розтягував їх, а коли довші – відрубав їм ноги) – *procrusteanize* (розтягнути або підігнати щось відповідно до певних стандартів, ігноруючи індивідуальні відмінності або особливі обставини).

Таким чином, абсолютна більшість дієслів, похідних від антропонімів, утворені безпосередньо від антропооснов, тобто в результаті однокрокової деривації.

Говорячи про утворення прислівників на основі антропонімів, слід зазначити, що вони утворюються більшою частиною на основі ад'єктивних похідних основ, напр., *Chauvinistically*, *Pantagruelically*, *Quixotically*. Проте зустрічається і субстантивна антропооснова (*Judasly*).

Ад'єктивні похідні основи, які є словотворчою базою відантропонімних прислівників, мають лише одне значення: «характерний, властивий особі, яка є прихильником поглядів, навчань певної персоналії» (напр., *Bacchanalianly*, *Buddhistically*, *Copernically*).

Таким чином, підсумовуючи сказане вище, зазначимо, що словотворча номінація на базі антропонімів є невід'ємною частиною номінативної системи мови, яка підкоряється всім закономірностям і нормам мови. Антропоніми вступають в такі ж дериваційні зв'язки і утворюють такі ж типи похідних. Деривати від антропонімів англійської мови утворюються всіма основними способами номінації, проте різні способи мають різну продуктивність. Найбільш продуктивним з них є афіксальний словотвір.

В процесі афіксальної номінації на базі антропонімів в англійській мові утворюються похідні чотирьох частин мови: іменники, прикметники, дієслова і прислівники. Більшу частину їх складають іменники і прикметники. Переважна більшість досліджуваних похідних утворюється суфіксальним способом. Під час дослідження нами було виділено наступні структурні типи суфіксальних дериватів, серед яких 5 субстантивних ($B + -ism = N$; $B + -ist = N$; $B + -an/-ean/-ian = N$; $B + -ite = N$; $B + -ia = N$), 3 ад'єктивних ($B + -an/-ean/-ian = Adj$; $B + -ic = Adj$; $B + -esque = Adj$), 1 дієслівний ($B + -ize = V$) і 1 адвербіальний тип ($B + -ly = Adv$), є найбільш продуктивними. Взаємодія досліджуваних похідних основ і суфіксів характеризується певною взаємовибірковістю, що виявляється в тому, що сукупність відантропонімних субстантивних, ад'єктивних і дієслівних похідних основ поєднується з певною сукупністю суфіксів.

Література:

1. Николаев Г. А. Англо-русский исторический словарь: 30 000 имен, названий, терминов / Григорий Алексеевич Николаев. – М.: Издательская группа «Прогресс», «Лексикон», 1995. – 464 с.
2. Cirlot J. E. A Dictionary of Symbols / J. E. Cirlot. – London: Routledge, 2001. – 507 p.
3. Dictionary.com. URL: <http://www.dictionary.com/>
4. Hanks P. A Dictionary of First Names / Patrick Hanks, Kate Hardcastle, Flavia Hodges. – Oxford: Oxford University Press, 2006. – 480 p.
5. Merriam-Webster Dictionary. URL: <https://www.merriam-webster.com/>
6. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English / [ed. by J. Crowther]. – Oxford: Oxford University Press, 1998. – 1428 p.
7. Wikipedia, The Free Encyclopedia. URL: <https://en.wikipedia.org/wiki/>

УДК 811.561.1

Я. С. Білик,

Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова, м. Вінниця

СТИЛІСТИЧНЕ ВАРІОВАННЯ СПОЛУЧНОГО СЛОВА *ЩО* У ПІДРЯДНИХ ОЗНАЧАЛЬНИХ РЕЧЕННЯХ (НА МАТЕРІАЛІ ХУДОЖНЬОЇ ПРОЗИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ)

Стаття присвячена розгляду підрядних означальних речень, зокрема з відносним словом *що*. Проаналізовано граматичні властивості підрядних означальних речень на матеріалі художніх творів сучасних українських прозаїків, досліджено стилістичне використання сполучного слова *що* у складному реченні з означальним підрядним, зв'язки між їх компонентами, з'ясовано правила і закономірності співвідношення слів та встановлення чинників, які зумовлюють їх структуру.

Ключові слова: підрядні означальні речення, поширено-розповідні підрядні речення, сполучне слово *що*.

СТИЛИСТИЧЕСКОЕ ВАРЬИРОВАНИЕ СОЕДИНИТЕЛЬНОГО СЛОВА *ЧТО* В ПРИДАТОЧНЫХ ОПРЕДЕЛИТЕЛЬНЫХ ПРЕДЛОЖЕНИЯХ (НА МАТЕРИАЛЕ ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ПРОЗЫ ВТОРОЙ ПОЛОВИНЫ ХХ ВЕКА)

Статья посвящена рассмотрению придаточных определительных предложений, в том числе с соединительным словом *что*. Проанализированы грамматические свойства придаточных определительных предложений на материале произведений современных украинских прозаиков, исследованы стилистическое использование соединительного слова *что* в сложном предложении с атрибутивным придаточным, связи между их компонентами, определены правила и закономерности соотношения слов, установлены факторы, которые обуславливают их структуру.

Ключевые слова: придаточные определительные предложения, распространено-повествовательные придаточные предложения, соединительное слово *что*.

STYLISTIC VARIATION OF THE CONNECTING WORD «THAT» IN SUBORDINATE ATTRIBUTIVE CLAUSES (ON THE MATERIAL OF THE SECOND HALF OF THE TWENTIETH CENTURY FICTION)

The article deals with the subordinate attributive clauses, including the use of connecting word *that*. It analyzes: grammatical properties of subordinate sentences on the material of art works by contemporary Ukrainian writers; stylistic use of connecting word *that* in complex sentences with subordinate attributive clauses; relations between their components; and reveals the rules and laws of the ratio of words and the factors that determine their structure.